ناتوانی جنسی یا ضعف قوه باه در مردان از دیدگاه طب سنتی ایران

مجید نیمروزی[الف]، علیرضا صالحی[الف و ب]*، محمد هادی ایمانیه[الف]

[الف] مرکز تحقیقات طب سنتی و تاریخ طب، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز، ایران
[ب] دانشکده طب سنتی تهران دانشگاه علوم پزشکی تهران، ایران

چکیده

در دهه‌های اخیر، اقبال محققان و پزشکان به طب مکمل در سراسر دنیا روندی فزاینده پیدا کرده است. عدم توفیق کامل طب رایج در درمان قطعی بسیاری از بیماریهای مزمن مثل دیابت، بیماریهای قلبی عروقی و سرطان از یک طرف و اقبال مردمی به طب مکمل به جهت عدم استفاده از ترکیبات شیمیایی و استفاده از داروهای گیاهی و طبیعی از مهمترین عوامل این توجه بوده است. طب سنتی ایران یک مکتب طبی است که بر اساس طب اخلاطی بنا گردیده است. مدل تشخیصی طب سنتی با طب رایج متفاوت و تشخیص و درمان بر اساس تشخیص مزاج و برگرداندن تعادل در صورت خارج شدن از حالت تعادل است. بعد از شناخت مزاج بیمار باید عوامل و دلایل خروج بیمار از حالت تعادل شناخته شود. یکی از اختلالات شایع که در طب سنتی نیز در مورد آن پیشنهادات درمانی موثری ارایه شده، اختلالات نعوظ در مردان است. به عدم توانایی در ایجاد یا حفظ نعوظ برای رسیدن به یک فعالیت جنسی رضایت بخش اختلال نعوظ یا Erectile Dysfunction می‌گویند. قبل از سال ۱۹۹۲ اختلال نعوظ در قالب کلی ناتوانی جنسی که شامل اختلالات ارگاسم وانزال نیز می‌شد، مطرح می‌گردید. امروزه روشهای درمانی موثری به صورت داروهای خوراکی، مالیدنی و تزریقی برای ناتوانی جنسی مردان وجود دارد ولی عموماً دارای عوارض جانبی بوده و اثرات آنها با قطع دارو از بین می‌روند. در طب سنتی ایران، "ناتوانی جنسی" به عنوان "ضعف قوه ی باه" ذکر شده و درمان بر اساس اینکه علت بیماری مربوط به کدام یک از اعضای رییسه ی(قلب – مغز – کبد) بدن باشد با بازگرداندن تعادل مزاجی به این اندامها صورت می‌گیرد. بیشتر این درمانها بر اساس حفظ صحت یا پیشگیری و استفاده از داروهایی که به صورت غذا نیز مصرف می‌شوند استوار است. بدیهی است که بسیاری از دیدگاههای طب سنتی با آنچه که امروزه در جهت تشخیص و درمان بیماری ناتوانی جنسی در مردان مطرح می‌شود، تطابق ندارد، با این وجود می‌توان بعضی از مداخلات بالینی مطرح شده در طب سنتی را که بر پایه شناخت مزاج شخص و مزاج عضو صورت می‌گیرد در آزمونهای بالینی مورد آزمایش قرار داد. این مطالعه بر آن است تا این مسیر را برای محققانی که کمتر از مبانی طب سنتی ایرانی آگاهی دارند هموار سازد.

واژگان کلیدی: ناتوانی جنسی مردان، اختلالات نعوظ، طب سنتی.

تاریخ دریافت: شهریور ۹۱
تاریخ پذیرش: دی ۹۱

مقدمه:

در دهه‌های اخیر، اقبال محققان و پزشکان به طب مکمل در سراسر دنیا روندی فزاینده پیدا کرده است. این رویکرد به دلایل گوناگونی از جمله عدم توفیق کامل طب رایج در درمان قطعی بسیاری از بیماریهای مزمن مثل دیابت، بیماریهای قلبی عروقی و سرطان از یک طرف و اقبال مردمی به طب مکمل به علت عدم استفاده از ترکیبات شیمیایی و استفاده از داروهای

* فرد مسئول مکاتبات: salehialireza45@yahoo.com

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-12]

گیاهی و طبیعی بوده است. تحقیقها نشان می‌دهد که در بسیاری از کشورهای غربی از جمله انگلستان، کانادا و آمریکا مردم برای درمان بسیاری از بیماریهای شایع مثل افسردگی، دیابت و بیماریهای قلبی عروقی از شیوه های طب مکمل استفاده می‌کنند. (۱)، در کشور ایران نیز گرچه با آمدن طب کلاسیک، طب سنتی ایران برای سالیان زیادی مهجور مانده است، ولی این طب در سینه مردم تا به امروز حفظ گردیده و شاهد این مدعا آن است که در کمتر خانواده ی ایرانی دیده می‌شود که برای بیماریهای خفیف مثل سرما خوردگی و یا حتی موارد دیگری چون سردرد و اضطراب از دم کرده و جوشانده های مختلف چون گل گاوزبان و سنبل طیب و بسیاری از گیاهان دارویی دیگر استفاده نکنند.

طب سنتی ایران یک مکتب طبی است که بر اساس طب اخلاطی بنا گردیده است، مدل تشخیصی طب سنتی با طب رایج متفاوت است و تشخیص و درمان بر اساس تشخیص مزاج و برگرداندن تعادل در صورت خارج شدن از حالت تعادل است. بعد از شناخت مزاج بیمار باید اسباب و دلایل خروج بیمار از حالت تعادل را شناخت. اسباب و دلایل یکی از مباحث اصلی طب سنتی ایران است که مطابقت دادن آن با موضوعات طب رایج از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است چراکه برای درمان بیماریها با استفاده از شیوه طب سنتی ایران باید ابتدا دانست که این بیماری با چه بیماری در طب سنتی ایران مطابقت دارد و پیش از این باید بتوان اسباب و دلایل بیماری را با نشانه های بیماری که امروزه از آن بحث می‌شود مطابقت داد. در طب رایج اسباب و دلایل بیماری تحت عنوان سمیولوژی بررسی می‌گردد. در طب رایج عقیده بر آنست که می‌توان با استفاده از Signs یا نشانه ها به بیماری پی برد، در حقیقت با دیدن نشانه ها در بیمار، بیماری را می‌توان کشف کرد، به عنوان مثال درد قلبی می‌تواند نشانه حمله قلبی باشد، که البته این تشخیص نیاز به توجه به دیگر نشانه ها در بیمار خواهد داشت. (۲)

یکی از اختلالات شایع که در طب سنتی نیز در مورد آن پیشنهادات درمانی موثری ارایه شده است، اختلالات نعوظ در مردان است. به عدم توانایی در ایجاد یا حفظ نعوظ برای رسیدن به یک فعالیت جنسی رضایت بخش اختلال نعوظ یا Erectile Dysfunction می‌گویند. قبل از سال ۱۹۹۲ اختلال نعوظ در قالب کلی ناتوانی جنسی که شامل اختلالات ارگاسم وانزال نیز می‌شد، مطرح می‌گردید. (۳)، اختلالات نعوظ یکی از مشکلات شایع مردان است که با افزایش سن میزان آن افزایش می‌یابد. عوامل خطر بیماریهای قلبی و عروقی همچون هیپرلیپیدمی، نداشتن فعالیت فیزیکی مناسب،چاقی و مصرف دخانیات با اختلات نعوظ مشترک است و این نشان دهنده احتمال وجود علل متابولیک و عروقی در اختلالات نعوظ است. (٤)، به نظر می‌رسد که تا سال ۲۰۲۵ حدود سیصدوبیست‌ودو میلیون نفر به این اختلال مبتلا گردند. (۵)، کسانی که به کلینیک های ناباروری مراجعه می‌کنند تنها بخش کوچکی از جمعیتی هستند که از این مشکلات رنج می‌برند. (٦)، از اینرو طب سنتی با توجه به جایگاه ویژه ای که نزد عامه مردم دارد، می‌تواند مورد استفاده گروه زیادی از افراد که در عین مشکل به کلینیک مراجعه نمی کنند، قرار گیرد.

امروزه روشهای درمانی موثری به صورت داروهای خوراکی، مالیدنی و تزریقی برای ناتوانی جنسی مردان وجود دارد ولی عموماً دارای عوارض جانبی بوده و اثرات آنها با قطع دارو از بین می‌روند. (٤)، در طب سنتی ایران، "ناتوانی جنسی" به عنوان "ضعف قوه باه" ذکر شده و درمان بر اساس اینکه علت بیماری مربوط به کدامیک از اعضای رییسه (قلب – مغز – کبد) بدن باشد با بازگرداندن تعادل مزاجی به این اندامها صورت می‌گیرد. بیشتر این درمانها بر اساس حفظ صحت یا پیشگیری و استفاده از داروهایی که به صورت غذا نیز مصرف می‌شوند استوار است. (۷)، در صورت مقاومت به درمان از داروهای قویتر استفاده می‌گردد، بنابراین به نظر می‌رسد می‌توان از شیوه های طب سنتی به درمانهایی با هزینه و عوارض کمتر و با اثرات پایدارتر دست یافت. البته این مهم در سایه تحقیقهای بیشتر قابل تحقیق و بررسی است. این مطالعه بر آنست تا با استفاده از کتابهای موجود طب سنتی و تعاریف استفاده شده یکی از مباحث مهم که هم در طب آلوپاتیک و هم در طب سنتی ایران مورد توجه قرار دارد را مورد مداقه قرار دهد. بدیهی است که بسیاری از دیدگاه های طب سنتی با

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-12]

آنچه که امروزه در جهت تشخیص و درمان بیماری ناتوانی جنسی در مردان مطرح می‌شود، تطابق ندارد، با این وجود می‌توان بعضی از مداخلات بالینی مطرح شده در طب سنتی را که بر پایه شناخت مزاج شخص و مزاج عضو صورت می‌گیرد. در آزمونهای بالینی مورد آزمایش قرار داد. این مطالعه بر آن است این مسیر را برای محققانی که کمتر از مبانی طب سنتی ایرانی آگاهی دارند هموار سازد.

روش بررسی:

کتاب هایی که در این مطالعه از آن استفاده شده قانون ابن سینا (۷)، طب اکبری حکیم ارزانی(۸)، کامل الصناعه مجوسی اهوازی(۹) و خلاصه الحکمه عقیلی خراسانی(۱۰) بوده است. برای دسترسی به مقالات فارسی و لاتین مرتبط با موضوع با کلیدواژه های Impotence، Erectile dysfunction، Male و Traditional medicine منابع فارسی در پایگاههای اطلاعات علمی SID و Iranmedex و همچنین منابع لاتین در پایگاه های اطلاعات علمی Pubmed و Embase مورد جستجو قرار گرفت.

یافته‌ها:

ناتوانی جنسی از دیدگاه طب رایج:

ناتوانی جنسی در مردان به فقدان نعوظ یا نعوظ ناقص وکوتاه که شخص نتواند عمل مقاربت را تا حد اقناع ادامه دهد گفته می‌شود. در فرآیند نعوظ، تحریک جنسی باعث شل شدن عضلات صاف کورپوس کاورنوزوم وعروق آلت شده وجریان خون آلت افزایش می‌یابد. (۱۱)، اختلالات نعوظ می‌تواند علل عروقی، نوروژنیک، خلقتی، غددی و یا روحی روانی داشته باشد. اختلالات روحی روانی می‌تواند عمومی(Generalized) و یا موقعیتی(Situational) باشند. در حالت عمومی، یا فقدان اولیه برانگیختگی جنسی به عنوان علت مطرح است و یا این حالت در اثر افزایش سن بوجود آمده است. در حالت موقعیتی، یا عامل شریک جنسی مطرح بوده و یا مشکلات زمینه ای مانند استرس و انزال زودرس ناتوانی را ایجاد می‌کند. بیماریهای مزمن روحی روانی چون افسردگی نیز می‌توانند عامل ایجاد ناتوانی باشند. (۱۲)

ناتوانی جنسی از دیدگاه طب سنتی(نقصان باه)

منی ماده رطوبی حاصل از هضم چهارم است که ماده خونی بسیار لطیف و پخته شده به حساب می‌آید. برای ایجاد نعوظ نیاز به ماده رطوبی است که قابل تبدیل شدن به باد است که این ماده در هضم سوم بوجود می‌آید. سبب بوجود آمدن آرزوی شهوانی و حرکات جنسی یا بسته به اوهام و خیال است یا به واسطه ماده ریحی است که در هضم سوم یعنی هضم عروقی ایجاد می‌شود(۱۳)، از دیدگاه طب سنتی شرط آن که ارتباط جنسی صحیح بین زن و مرد شکل گیرد آنست که اعضای رییسه یعنی قلب، مغز، کبد و اعضای تناسلی سالم باشند.

اسباب ضعف جنسی یا کم بودن منی و کاهش حدت آن، استرخا یا شل شدن آلت و امور وهمیه(علت های روانی عصبی) می‌باشد(۸)(جدول ۱). از نظر ابن سینا اسباب ضعف جنسی بسته به اندام درگیر پنج مورد را شامل می‌شود؛ آلت تناسلی، بیضه و اعضای تناسلی، اندام رییسه، اندام تحتانی و اندام مجاور خاص (۱۱)(جدول۲). عقیلی خراسانی در کتاب خلاصه الحکمه ناتوانی جنسی را در دو دسته کلی ناشی از ضعف شهوت و یا به واسطه استرخای آلت طبقه بندی کرده است(۱۰)، لاغری و ضعیفی بدن، کاهش منی، سکون و بی حرکتی منی، نداشتن نزدیکی برای مدت طولانی، کراهت از عمل جنسی به علت ضعف نفس، بیماری معده و کبد، بیماری مغز، ناراحتی کلیوی از علل ناتوانی جنسی به دلیل ضعف شهوت شناخته می‌شوند. ناتوانی جنسی به سبب استرخای آلت نیز به چهار علت ضعف و لاغری بدن، ترک نزدیکی برای مدت زمان طولانی، تولید ریح کم در اسافل بدن و درگیری اعصاب مثل فالج (فلج ناشی از سکته مغزی در نیمه بدن) حادث می‌شود (جدول ۳) (۸).

طریق تشخیص:

برای تشخیص در طب سنتی ابتدا به وضعیت اندامهای رییسه یعنی مغز، قلب، کبد و بعد از آن به وضعیت اندامهای مؤثر در ایجاد ناتوانی جنسی یعنی معده و کلیه توجه باید کرد.

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-12]

برای رسیدن به کلیدهای تشخیصی از بیمار سوال می‌شود که در چه زمانی بر جماع قادر نیست و در چه زمان جماع قویتر است و چه کارهایی معین بر جماع است. وضعیت منی و ادرار از نظر کیفی و کمی چگونه است و عادت جماع چگونه بوده است. وضعیت ظاهری فرد نیز در تشخیص علت ناتوانی جنسی کمک کننده است. بعد از گرفتن شرح حال با معاینات مناسب مراحل تشخیص نهایی را باید تکمیل کرد. (١٤)

جدول ١- اسباب ضعف‌جنسی بنابرکتاب طب اکبری اثرحکیم ارزانی

قلت منی	ضعف بدن و قلت غذا - خشکی، سردی، گرمی یا تری آلات منی - اجتماع سردی با تری(بیش از همه) - سردی با خشکی - گرمی با خشکی
قلّت حدّت منی	تناول مخدرات (افیون، بنگ، کوکنار) ضعف اعضای رییسه (قلب، مغز و کبد) و شریفه(معده و کلیه) و سوء مزاج آنها
استرخای آلت	ضعف و لاغری بدن - ترک جماع به مدت طولانی - قلت تولید ریح در اسفل بدن سردی مفرط به علت ریختن فضله بلغمی در اعصاب مذکوره یا به سبب ایستادن در آب سرد زمانی طولانی یا نشستن در برف و یخ یا خودارضایی - گرمی مفرط، خشکی و یا سستی اعصاب آلت
امور وهمیه	ذهنیت مبنی بر عدم توانایی در نزدیکی، ترس و شرم از اینکه در موقع نزدیکی میل جنسی ساقط شود

در دیدگاه طب سنتی پشتیبان تمام مراحل نعوظ قلب است، یعنی کسانی که دچار نارسایی و ضعف قلب هستند برای رسیدن به نعوظ طبیعی مشکل دارند. برای شناخت اینکه آیا نعوظ طبیعی است یا نه، مدت زمان نعوظ، قوام آلت از نظر سفتی و نرمی در هنگام نعوظ، همراهی درد، رنگ حشفه(قرمز-صورتی-کبود یا قرمز پررنگ)، ملمس آلت(سرد یا گرم)، زمان تکمیل نعوظ و مکان نزدیکی را باید بررسی کرد. از بیمار پرسیده شود که آیا انتشار و انرژی در حشفه وجود دارد (منظور از داشتن انرژی توانایی ایجاد رضایت شریک جنسی و رساندن او به ارگاسم است) و اینکه نعوظ بعد از انزال ادامه دارد یا نه؟

بعد از این وضعیت کبد را باید بررسی کرد چون از دیدگاه طب سنتی کبد نقش کیموس سازی را بر عهده دارد و فضله منی که به عنوان هضم چهارم در نظر گرفته می‌شود در صورتی از کیفیت مناسب برخوردار است که هضم کبدی به خوبی انجام شده باشد. بنابراین مقدار منی(عدم-قلیل-متوسط-کثیر)، قوام منی(معتدل- رقیق-غلیظ)، رنگ منی(سفید بیرنگ-سفید شیری- سفید متمایل به زرد)، براقیت منی، بوی طبیعی منی(بوی شکوفه درخت خرما)، گرمی منی(شریک جنسی به ارگاسم برسد) و خلوص(منی پاک باشد یا مخلوط با خون یا عفونت باشد) را باید بررسی کرد. (٨-١٤)

اندام دیگر مورد بررسی کلیه است که در ولوج یا دغدغه مجرای ادراری توسط منی هنگام خروج نقش دارد. ولوج به این معنی است که فرد هنگام خروج منی از آلت تناسلی احساس لذت و رضایت می‌کند درست همانند آن حالتی که موقع دفع طبیعی و بدون ناراحتی ادرار و مدفوع اتفاق می‌افتد. اگر کلیه در وضعیت سلامت به سر برد ولوج در فرد به صورت طبیعی اتفاق می‌افتد. (١٤)

در دیدگاه طب سنتی هر یک از این اندامها از معده گرفته تا کلیه در داشتن ارتباط طبیعی جنسی در افراد نقش دارند و اختلال در هر یک از این اندامها می‌تواند منجر به نقصان باه یا ناتوانی جنسی در افراد گردد. برای درمان افراد مبتلا نیز بعد از سیر مراحل تشخیصی صحیح بر اساس آنچه که از وضعیت بیمار در تاریخچه و معاینه بدست آمده است درمان مناسب را باید انجام داد.

اگر علت ناتوانی جنسی ضعف و لاغری بدن باشد با تقویت بدن با غذاهای مقوی و توصیه به داشتن خواب مناسب و زیاد به فراهم کردن زمینه مناسب برای بهبود بیمار و از بین بردن اسباب بیماری در وی او را باید یاری کرد. اگر علت کاهش میزان منی باشد بسته به اینکه چه نوع سوء مزاجی در اندام تناسلی اتفاق افتاده باشد او را می‌بایست درمان کرد. اگر خشکی عارض شده باشد با غذاها و داروهای مرطب که تری را افزایش دهند او را درمان نمود و اگر تری عارض شده باشد با غذاها و داروهای مجفف یا خشک کننده او را به مزاج طبیعی باز گرداند. همین طور گرمی و سردی را در بیمار با

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-12]

ضد آن باید درمان نمـود. در مـواردی کـه بـه علـت نزدیکـی نداشتن طولانی مدت و یا بیماریهای مزمن ناتوانی عارض شده باشد از غذاها و داروهای مبهی یـا تقویـت کننـده بـاه و میـل جنسی بسته به مزاج بیمار او را درمان باید کرد. اگر علت تولید کم ریح در اسافل بدن باشد تدابیر و غذاهایی که تولید ریاح یا باد را در عروق افزایش می‌دهند از جمله نخود و باقلا بـه کـار گرفته می‌شود. (جدول ۳)

جدول ۲- اسباب نقصان باه (از نظر شیخ)

در نفس قضیب (آلت تناسلی مردانه)
سوء مزاج
استرخای مفرط
در اعضای منی(خصیتین و اوعیه ی منی)(بیضه و مجاری منی)
سوء مزاج مفرد مفرط بدون خشکی
سوء مزاج مفرد مفرط با خشکی
خشکی به تنهایی
قلت حرکت منی و نبودن لذع مهیج
در اعضای رئیسه و شریفه
قلب(انقطاع ماده ی روح و ریح ناشره
کبد(انقطاع ماده ی منی)
دماغ(انقطاع ماده ی قوت حساسه)
گرده(سردی و هزال آن)
معده(سوء هضم)
} ضعف مبدأ - انسداد مجاری
در اسفل بدن
سردی
گرمی بسیار
خشکی
} نفخ معدوم(نفخ بهترین معین باه است)
در اعضای مجاوره مخصوصه

جدول ۳- درمان نقصان باه بر اساس اسباب بیماری مطابق کتاب طب اکبری تالیف حکیم ارزانی

سبب	نشانه ها	درمان
لاغری و ضعیفی بدن	نحافت، ضعف قوت،زردی رنگ و کاهش اشتها	خوردن غذای نیک جهت قوت بدن، خواب بسیار، ترک جماع
آن که منی قلت پذیرد	اگر، خشکی و لاغری آلات منی علت کمی منی باشد، نشانه آن غلظت منی، بهتر شدن با حمام و غذای مرطب بسیار خوردن و بهبودی با رفتن به استخر.	اگر خشکی و لاغری آلات منی سبب باشد، اغذیه مرطبه چون لبنیات و اسپیدباجات(آشی مرکب از سبزیجات و گوشت بدون ادویه)مانند آن تناول نمایند. و نوشیدنیهای مرطب بنوشند. استحمام، شادی و روغن مالی سودمند است..
	اگر سردی آلات منی سبب کمی منی باشد، نشانه آن شدت غلظت و جمود و سردی منی است و خروج آن به دشواری بعد از صدمات بسیار و حرکات بیشمار و انتفاع یافتن از گرسنگی و حرکات معتدله و ادویه ی مسخنه و هوای گرم.	اگر سردی سبب باشد، مربای زنجبیل و معجون لبوب که منی افزاید و معجون گرم که تحریک شهوت کند بخورند و هر چه گرما بخشد مفید دانند. بهترین غذا قلیه با دارچینی و کبابه و خولنجان است و نخوداب با ادویه گرم و عصافیر و کبوتر بچه و مرغ و مانند آن. معجون انغوزه و نوشدارو سود دارد و عسل و بوره مالیدن بر آلت سودمند است.
	اگر سبب قلت، گرمی آلات منی باشد، نشان او غلظت و زردی منی است و سهولت خروج. و به ادویه مبرد انتفاع یافتن و در خصیتین، عظم و در رگهای قضیب برآمدگی پیدا بودن (بزرگ شدن بیضه و برجسته شدن رگهای آلت).	اگر گرمی سبب باشد، مسکن آلات منی مثل شیر و دوغ و شیره خرفه و مانند آن مصرف نمایند، از اغذیه گرم پرهیز کنند، خصیه را به روغن بنفشه بادام چرب ساخته و صرف قلیه ی خیار و گوشت بزغاله و اسفناج صرف نمایند.

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-12]

	اگر تری آلات منی سبب کمی منی باشد، نشانه آن رقت و کثرت منی، سستی قضیب و به آب و مانند آن ضرر یافتن و به مجففات منتفع گشتن و ادرار سپید و غلیظ بودن	اگر تری آلات سبب باشد، ادویه یابسه چون اطریفل و مانند آن به کار برند. و غذاهای گوشتی با ادویه بخورند. بهترین گوشتها، مرغ و گنجشک و دراج و مانند آن است. و نیکوترین توابل، دارچینی و زیره و صعتر و سداب است. روغن قسط که در آن سعد حل کرده باشند بر قضیب بمالند.
آن که منی ساکن شود و حرکت نکند	منی کثیرالمقدار برآید و با وجود آن غلیظ و افسرده باشد و نعوذ تمام نگرددمگر بعد از صدمات متعبه و حرکات مکربه و انزال به دشواری	هر چه مسخن و مهیج منی و محدث حدت و لذع بود استعمال نمایند؛ مثلاً زرعونی و معجون لبوب و معجون بزور تناول نمایند. و خسک و زنجبیل بجوشانند و در طبیخ او شیر تازه و روغن چهارمغز آمیزند و حقنه(تنقیه) نمایند.
آن که جماع متروک شود زمانی طویل	ترک جماع است مدتی مدید و احتلام کمتر شدن و از جماع خشنود ناگشتن.	هر چه طبیعت را بیدار و باعث شهوت شود اختیار کنند و تناول اغذیه باهیه(افزاینده ی باه) چون زرده تخم مرغ، هریسه، کله و پایچه و مانند آن و تدهین روغن سوسن استفاده کنند. اگر آلت تناسلی لاغر شده باشد، جهت تخلخل و جذب و ارخا و ترطیب، آب نیم گرم بر آلت ریزند بعد شیر میش را زمانی طویل بر آلت و نواحی آن بمالند و برای جذب خون و حفظ خون منجذب، زفت رومی استعمال تا نفع پدید آید.
ضعف نفس	به توهم خجالت شهوت ساقط شود یا وهم کند که کسی او را بسته است. پس با وجود کثرت منی و صحت آلات طبیعت بر جماع رغبت نمی کند	به حیله های مناسبه دفع نمایند خیالات فاسده و آرای سست کننده را که در نفس متمکن باشد و به تقویت دل و دماغ مشغول باشند که چون دل و دماغ قوی باشد، خیال و اندیشه باطل زود اثر نکند.
ضعف در دل به علت تعب کثیر، مرض طویل یا گرسنگی مفرط	نرمی و ضعف نبض، قضیب دیر سخت شدن، جماع کمتر خواستن، نشاط از جماع کمتر شدن، بعد از جماع حالتی نزدیک به غشی پیدا شدن و از شرم و ترس از این کار بازماندن. ظهور تشنگی و خفقان به علت گرمی لازمه این مرض است.	در تقویت و تعدیل دل کوشند به حسب ضعف با مفرحات یاقوتیه(از داروهای مرکبه) و جز آن و به ساز خوش آواز مشغول دارند. از فکر و از غم دور دارند و همچنین صحبت محبوبه در تقویت اعضا و افزودن شهوت و باه بهتر از لبوب کبیر است و هیچ چیز به او نمی رسد.
ضعف معده یا جگر	کاهش آرزوی طعام، وجماع، سختی هضم و دیگر آثار ضعف و سوء مزاج مخصوص آن عضو پدید آید.	بر حسب سبب در تقویت و اصلاح مزاج اعضای درگیر کوشند.
ضعف دِماغ	حواس مکدر، حرکات متعسر و بطی، کاهش میل جماع بویژه اگر از شدت شب بیداری یا جز آن دماغ را تعب رسد، جماع لذت ندهد، قضیب سست باشد؛ در ضعف دِماغ ناشی از سردی، هوای سرد و چیزهای سرد ضرر دهد و گرمی نفع بخشد. و اگر از گرمی باشد، برعکس این است. اگر از تری باشد، ترطیب ضرر دهد و در حمام، قدرت جماع نشود و مجففات نفع بخشد. و اگر سبب ضعف، خشکی دماغ باشد، برعکس این است.	در تبدیل مزاج کوشند به آنچه ضد سبب بود. و اگر ماده غالب باشد، تنقیه بر حسب خلط غالب مقدم دارند و پس از این به تبدیل رجوع آرند. در مجموع جهت تقویت دماغ، معاجین مقویه و شمومات و اطلیه و جز آن بر وفق گرمی و سردی استعمال نمایند.
ضعف یا آفت دیگر به گرده	آفات گرده (بیماری های کلیه)	درمان آفات گرده
آن که در اسفل بدن نفخ و ریح کمتر تولید شود	به واسطه برد مفرط یا گرمی یا خشکی، آلت مطاوعت نکند و مسترخی باشد و علامت او، قوت قوای بدنی است و سلامتی اعضا و نبودن نفخ و به اغذیه نافخه و موقع تخمه منتفع گشتن و منی بسیار برآمدن، و این کس را انتشار(رساندن شریک جنسی به ارگاسم) بالکل باطل نمی باشد بلکه اندک و ضعیف می‌باشد. و گاه باشد که عدم تولد نفخ، از قلت گرمی ونقصان تری بود. و نشان او این است که پس از اکل و شرب، خاصه اگر ماکول با تری و کثیرالگرمی باشد، انتشار بالکل باطل نمی باشد، بلکه اندک و ضعیف می‌باشد، و گاه باشد که عدم گرمی، مانع تولد نفخ باشد و این بسیار دیده می‌شود. و نشان او این است که هنگام گرسنگی و خالی بودن معده و هنگام انجام حرکات مسخنه و استعمال اغذیه و ادویه مسخنه، انتشار قوت گیرد.	آن چه از فقدان تری بود، جهت ترطیب، استحمام و تمریخ(روغن مالی) و مانند آن به کار برند. و از اغذیه چون باقلا و حمص (نخود) و شیر تازه با اندکی دارچین تناول نمایند. و از ادویه باهیه هر چه بسیار گرم نبود اختیار فرمایند و شدیدالگرمی را زنهار نخورند که گرمی مفرط خشکی می‌آورد و این معنی، ضد تولید نفخ است. و آن چه از عدم گرمی باشد جهت تسخین، معاجین گرم و ادهان و جز آن هر چه مناسب بود استعمال نمایند

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-12]

آن که عارض شود به اعصاب، جنسی از فالج (سکته یا بیماری فلج یک سویه)	به واسطه ریزش فضله بلغمی در اعصاب مذکوره یا به واسطه ماندن در آب سرد زمانی طویل یا نشستن بر برف. و علامت او، گرمی و رقت منی است و سهولت خروج او به غیر انتشار. آلت ضعیف الحس و الحرکت بود. و روز به روز لاغر و باریک شود.	اگر مرض مذکور قویتر باشد و مزمن شده و هزال و ضعف در آلت بسیار راه یافته، توقع علاج نباشد و این نوع را عنت (ناتوانی جنسی) گویند و صاحب آن را عنین خوانند. اما اگر به تازگی حادث شده باشد و سبب قوی نباشد و به رسیدن آب سرد آلت منقبض و مجتمع تواند شد و به غایت باریک نباشد، قابل درمان است.

بحث و نتیجه گیری:

با توجه به تفاوت دیدگاه طب سنتی و رایج انطباق کامل میان نشانه ها، اسباب بیماری و تشخیص نهایی بیماری در میان این دو دیدگاه میسر نمی باشد ولی می‌توان از بعضی از ابزارهای تشخیصی و درمانی طب سنتی برای کمک به درمان بیماران دچار ناتوانی جنسی در طب رایج استفاده کرد. برای این منظور در کنار مدل های تشخیصی و درمانی طب رایج، بیماران را از دیدگاه طب سنتی نیز باید بررسی نمود و درمانهای مناسب را در مواردی که مطابقت تشخیصی وجود دارد به محک آزمایش باید گذاشت.

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-12]

References:

1. Van der Watt G, Laugharne J, Janca A. Complementary and alternative medicine in the treatment of anxiety and depression. CurrOpin Psychiatry. 2008 Jan;21(1):37-42.

2. Andrews B. Sir William Osler's continued appeal to learn signs and symptoms of disease (a message to the graduating class of 2001, School of Medicine, University of Louisville). J Ky Med Assoc. 2001 Sep;99(9):401-2.

3. Nikoobakht M-R. Medical treatment for erectile dysfunction: Part 1. THE IRANIAN JOURNAL OF UROLOGY 2000. p. 1-10.

4. Smith I, McLeod N, Rashid P. Erectile dysfunction - when tablets don't work. AustFam Physician. 2010 May;39(5):301-5.

5. Gades N, Jacobson D, McGree M, St Sauver J, Lieber M, Nehra A, et al. Longitudinal evaluation of sexual function in a male cohort: the Olmsted county study of urinary symptoms and health status among men. J Sex Med. 2009 Sep;6(9):2455-66.

6. Mehrabi F, Ehsanmaneh M, Karimikeisomi E. Demographic characteristics of men with sexual dysfunction. Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology (AndeeshehVaRaftar); 2003. p. 14-21.

7. Avicenna H. Canon of Medicine. Beirut: Dar-ol-Behar; 2009. p. 301-9.

8. Shah-Arzani M-A. Tib-e-Akbari. Ghom: Jalal-ed-Din; 2008. p. 879.

9. Majoosi-Ahwazi A-i-A. Kamel-os-Sanayeh-At-Tebbieh. Jalal-ed-Din; 2008. p. 301-8.

10. Aghili-Korasani-Shirazi M-H. Kholast-al-hekmah. In: Esmaeil N, editor. Ghom: Esmaeilian; 2006. p. 301-8.

11. Robert M. Brenner, Barry M. Harrison's principles of internal Medicine, 16th edition, by Kasper, Brunwald, Fauci,Hauser, Iongo, Jameson; 2005. p.271 – 275.

12. Lue TF. Physiology of penile erection and pathophysiology of erectile dysfunction. In: Wein AJ. Campbell-Walsh Urology. 9th ed. Philadelphia, Pa.: Saunders Elsevier; 2007.

13. IbnSina, H.: Drtb Law - Volume 5, translated: Sharafkandi, AR. Soroush Press, Tehran, pp: 229, 1367.

14. Chshty, great. Great Elixir. First volume. Institute for History of Islamic Medicine and Complementary Medicine. 1,387

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-12]